

האם דומה המדינה לאשה שהופתעה עם מאהב — או לבקר שחפתיע את אשתו?

מהלומת האפתעה שירדה על המדינה ביום הכיפורים ממשוכה להעסיק את ה... מוחות. כבר נכתבו עליה ספרים ומאמרים ללא-ספור. אך רק פרשנים מעטים הסבירו אותה בצורה כה מקורית כמו האלוף (מיל.) יהושפט ("פטי") הרכבי, יועצו של שר הביטחון.

פטי נתן את ההסבר שלו בהרצאה בי-מכון דיוניס, בה הבחין בין אפתעה הנור בעת מ"שטות", לבין אפתעה שמקורה בי-פיקחות.

אמר הרכבי:

בין השתוממות לאפתעה. הבחנה זו באיכות האפתעות תומחש מן הסיפור הבא: אדם הקדים לשוב לביתו ומצא את אשתו מתעלסת עם זר. נרעש ממראה עיניו, זעק לאשתו: "קירתי, אני מופי חע!" בהתאוושה חישה, השיבה: "לא, מחמדי, אתה משתומם — אני הי מופתעת!" עד כאן הסיפור, כפי ששמעתי מ"דוד דוד לזאר. ומכאן ואילך, מוסר-ההשכל.

כיוון שבני-הזוג היו מורים בחוג ליחסים בינלאומיים (למותר לומר, לא באוניברסיטאות בישראל), הם הבלילו על סערת רוחם ופתחו בוויכוח מדעי, שקלא וטריא, על "מופתעותם היחסית". מי ראוי יותר להיחשב מופתע? אפתעתו של מי חמורה יותר? ואילו לקחים אפשר להפיק מעל ומעבר לתקריט. כדי להעשיר בהם את עור-למס הרוחני?

לא אלאה את הקורא בפירוטי הדיון, שהצטיין בסיגנונו האקדמי ובעומקו, ור-אדווה רק על מסקנותיו. האפתעה של האשה היתה טכנית. היא הביאה בחשבון שהבעל יכול להקדים שוב, אך באביונה שעינוגה שווה את הסיכון. דמיוייה מעצמה ומבעלה לא נשתנה. לכל היותר הגיעה למסקנה שעתה כסעף ה"למל".

רצף בין לטביבם. אפתעתו של הבעל היתה חמורה ומקיפה הרבה יותר. ראשית,

יועץ הרכבי

מי משתומם? מי מופתע?

אפתעתו נגרמה על-ידי פעולתו, לא מתוך נסיון זולתו להפתיעו. הוא חזר הביתה לתומו, כשבילו האפתעה היתה בחינת חווייה טראומאטית, וכל עולמו חרב עליו. אשתו נתגלתה בוגדנית. לא זו בלבד, אלא הדבר הביאו אף לגרוע מדימויו העצמי כגבר, שאונו מספק את אשתו עד שאינה נזקקת לשרך דרכיה, ואולי אף לפחת בערכו בניגוי עצמו, כבעלי-בעמיו שאינו מטיל באשתו מרה המרתיעה מבגידה. האפתעה חוללה תמורה יסודית בתפי-סותיו, דמות עולמו ואמונותיו, ואולי אף באופיו, שכן ייתכן כי ייעשה חשד ונקמץ. נבצר ממנו לחזור לחייו כתמול-ששום.

דין איים להחנקם.

סגן-הרמטכ"ל לשעבר:

.. זה מזעזע!"

המראה

מעל

ראשי

הגשר

נתיים אחרי מלחמת יום-הכיפורים, רים, דייני נחשפים גילויים חדשים על מה שאירע במלחמה וסביבה. ספר חדש שראה אור החודש, גורם זעזוע גם לאלה שהאמינו כי כל דבר שעוד יוספר להם על המחדל, לא יהא בכוחו לזעזעם. אפילו אנשים שחיו את המלחמה על-בשרם וגטלו בה חלק פעיל, נסערים. "זהו מיסמך אנושי מזעזע" אמר על הספר האלוף (מיל.) ישראל טל, מי שכיהן בי-מלחמה כסגן-הרמטכ"ל.

הספר ראש-הגשר, פרי-עטו של הפרשן הצבאי של מערב, אורי דן, אינו מקיף את המלחמה כולה, ואינו מתיימר לתאר את מהלכיה. זוהי עדות אישית ממקור ראשון, סובייקטיבית — לפי הודאת הי-כותב עצמו — של כתב-צבאי שגילוהו בי-מלחמה לאוגדת האלוף אריאל שרון. בין השאר מכילה עדות זו גם תשובות לגבי מה שעשה — או לא עשה — שר-הביטחון משה דיין במלחמה.

דין

לא התערב

דין לא התערב בעניין צליחת "ד" תעלת-סואץ אפילו ביום המכריע ביותר של המלחמה. 17 באוקטובר, מגלה אורי דן המתאר את קורות אותו יום ואת המיפגש שנערך בו בין אריק שרון, לבין מפקד חזית הדרום רביאלוף (מיל.) חיים בר-לב. זהו המיפגש הידוע כ"מיפגש הסטירה", באשר שרון הודה בגלוי, אחרי המלחמה, כי כימעט שסטר על לחיו של בר-לב באותו מעמד, אחרי חילופי-הדברים ששמעו על פיסגות דינוגות המשקיפות על התעלה, 25 קילומטרים מזרחית לה. התיאור נראה כאילו נלקח מאחד מסריטי המערבי-הפרוע. מתברר כי שרון נקרא לי-פגישה זו בדחיפות, אחרי שבאותו בוקר, 24 שעות אחרי הצליחה, היה נתון להפגזה כבדה בראשי-הגשר. הוא תבע שפיקוד הי-חזית ישגר במהירות האנשים מערבה, ור-אילו בר-לב התנגד לכך בטענה כי ראשי-הגשר הוא, "צר" ולא בטוח.

מתאר דן את המעמד: "על החול רובץ מפקד החזית, אריאלוף בר-לב. הוא שוען על מרפק יד שמאל. בידו הימנית הסיגנאר

אד"מ עוזי יאירי (למחרת הקרב על החווה הסינית)

..אם זה נכון, זה איום!"

הספר ראש-הגשר הוא כתב-אישום חמור ביותר, המכיל האשמות חריפות נגד הפיקוד העליון של צה"ל לאורך כל ימי המלחמה. בין השאר הוא מאשים את האלוף אברהם ("ברן") ארן גם בכישלונות בקרבות החווה הסינית והעיר סואץ, ש-נהלו באחריות אוגדתו, וטוען כי קו אחד מחבר את כל הכישלונות של ברן במילי-חמה.

איסור-פירסום

מגבוה

כדי מתאר הספר כיצד הגיע אל"מ עוזי יאירי למיסקדתו של אריק בבוקר ה-18 באוקטובר, כשעיניו דומעות ורוחו נכאה, ומספר על הקטל שנעשה ביחידה מתברר, כי מיפקדת האוגדה של ברן שיגרה את עוזי יאירי וצנחניו, אל קרב החווה הסינית, ללא כל הכנה וללא כל סיוע אוגדתי בשיריון או בארטילריה. גיי-צוליי אותו קרב ביקשו, אחרי המלחמה, לפרסם את תיאוריהם והאשמותיהם בכתרי-בים, אך נאסר עליהם מגבוה לפרסם את הדברים. עוזי יאירי עצמו נפל בקרב עם מתבלים במלון סבני בתל-אביב.

תיאור אחר בספר מספר כיצד טילפן פיתח ספיר, מי שהיה אז שר-האוצר ושהה ביבשת אמריקה, למישרד ראש-הממשלה כדי לשוחח עם מוכיזה הצבאי של גולדה, תת-אלוף ישראל ליאור. "מטרת השיחה — לוודא כי אומנם בר-לב, רביאלוף המערך, עומד בראש חזית הדרום. שאל ספיר: האם ברור שהוא האיש? ולא היה שקט עד שהבטיחו לו שאכן בר-לב הוא הנושא בשרביט המפקד בניגוי."

למרות האשמות החמורות הכלולות בספר, לא הגיב עליו איש מאלה המאוזרים בו. אמר המ"ל עמיקס גורביץ', לאחר שסיים את קריאת הספר: "אם נכון מה שכתוב שם — זה איום. אם זה לא נכון — צריך לתלות את מי שכתב זאת!"

האהוב עליו, מסביבו קציני-מטה וכן הי-אלוף אברהם אדן. כאילו מחוץ למעגל עומד על ברכיו משה דיין, לבוש מדים ירוקים, ידיו תקועות בחגורת מכנסיו. "זהו המיפגש הראשון בין אריק לפיקוד העליון מאז צלח את התעלה, ולאחר סידרת הוויכוחים הממושכים והעקרים בקשר... הוא מתכוון לנהל את הדיון ברוח טובה. הוא גאה שחצה את התעלה והקים ראשי-גשר מוצק תוך כדי קרב קשה..."

"בר-לב קוטע אותו קצר. הוא שולף את הסיגנאר מפיו, פולט ענן עשן כחול הנושאר עומד ותלוי לשניה באוויר היבש, ומתריס בשקט, באיטיות המפורסמת, כלפי אריק: "אריק, דבר ישר לעניין. כל דימיון בין התוכנית שהצגת לתוכנית שביצעת, הוא מיקרי בהחלט..."

לטענת אורי דן, היה מיפסט זה הירייה הראשונה במלחמת-הגנרלים. בעיקבות דבריו של בר-לב התפתח ויכוח, שנמשך 90 דקות, ובו ניסה שרון לשכנע את בר-לב ועוזריו כי עליהם לנצל את התצלחה שבי-הקמת ראשי-הגשר ולהזרים דרכו כוחות, ואילו בר-לב בשלו: "ראש-הגשר צר". כל אותו זמן יושב, עומד, שוכב ומסי-חובב שרי-הביטחון, משה דיין, מבלי לי-הוציא הגה מפיו ומבלי להתערב לטובת צד זה או אחר. וזה, בשעה ששם מונחת ההכרעה במלחמה, שכלל שעה קובעת.

ואומנם, כאשר מפתיע דיין את בר-לב ואלעזר, ובמקום להצטרף אליהם אחרי הי-וויכוח הוא פונה ועולה אל הזודה של אריק, שואל אותו אריק מדוע לא התערב לטובת התוכנית להזרים את השיריון מערבה.

תשובת דיין: "תמשיך, אריק, תמשיך. בסופו של דבר אתה מצליח לשכנע אותם..."

זהו רק אחד הגילויים שבספר, על התי-נהגותו של דיין במלחמה. לא לשווא בא-שליח בשמו של דיין, אחרי פירסום הספר, והסביר לדן בצורה שאינה משתמעת לשתי-פנים שהחשבון עימו עוד לא נגמר.

ברוסה) היו, מבחינת משמעותן הגלובא-לית, עצומות יותר מאשר האפתעות שלנו ב-6 באוקטובר 1973. אולם, אם נמדוד את האפתעה מבחינת הזעזוע שחוללה במופתע ובכולמו הרוחני, דומה, כי האפתעה ביום-הכיפורים היתה גדולה מהן. האפתעה במלחמת יום-הכיפורים קרובה, איפוא, יותר לאפתעת הגבר שבסיפור, שכן, זו חוללה שידודי-מערכות בתפיסות ובהשקפות, והייתה חשי-בוץ-נפש לאומי. אפתעה זו לא הצטמצמה באיזה מחלל להתמהמהות בגיוס, אלא מש-עולמה רחבה יותר, שכן נתבררה טעותן של השקפות לאומיות רבות, ואשר הן שי-השיעו גם על ההתמהמהות בגיוס. מוטב, שלצורכי ההגיגה הלאומית והי-

אפילו ימחל לאשתו, הכתם יישאר, ואת ההרס אין להשיב. שגם אפתעות ברמה הלאומית אפשר לפרוש עליפני רצף שבין הקוטב של אפתעות טכניות, שבהן קורה הלא-מצופה מבלי לזעזע את התפיסות הקודמות — לבין הקוטב של אפתעות מהותיות — לכותיהן מקיפות, המחוללות רעידת-אדמה ותמורה במסכת התפיסות והאמונות של המופתע. באלה מתגלה, שהמצב והנסיבות הקודמות אינם כפי הנחזה. בין שגי הי-קטבים יכולים כמוכן להיות מיקרי-ביניים, או מיקרים מעורבים, ראוי, איפוא, לערוך מחקר השוואתי בין אפתעות. ודאי שאפתעות כפלה-ארכור והתקפת הגרמנים על בריטיה-המועצות (מיבצע בר-

ציבורית נראה אותה באור זה, שכן יש מקום להנחה שפועלים אצלנו כחות פסי-כולוגיים להעיב על משמעותה, להקטינה ולראותה כאפתעה טכנית, כאפתעת האשה, ובצורה זו גם למקד את האשמה במעטים. תוך התמרקות כללית מצורך בבחינה ומכל תוכחה עצמית. כך עלולים אפתעת יום-הכיפורים ור-לקחיה להשתכח, ואנו נחזור לראות את המצב כרגיל, לשקוע בקטנות היומיום, לחמוק מן הצורך לבדוק את מצבנו ודרכנו ולמצות מהם מסקנות. אין ערובה למניעת אפתעות בעתיד, אך דומה, כי דווקא ראייית אפתעת יום-הכיפורים כאפתעה טכנית, מועדת מאיך-כמותה להביא אפתעות ופורענויות בעתיד.